

Dzeus – Jahwe. Porównanie bogów

Autor tekstu: **Maciej Mikurda**

Kiedy chrześcijanin czyta wiersze starożytnych greckich arcydzieł, apostrofy do Dzeusa, "ojca bogów i ludzi", przywodzą mu na myśl wezwania do jego własnego boga — Jahwe. Być może to podobieństwo jest przejawem jungowskiego archetypu, a być może wynikiem hellenizacji basenu Morza Śródziemnego w okresie formowania się kanonu ksiąg Starego Testamentu. Nie dociekając przyczyn, postanowiłem znaleźć podobieństwa między bóstwami dwóch antycznych autorów: Hezjoda i Józefa Flawiusza. Oddziela ich siedem wieków. Hezjod żył w VIII w. p.n.e. w Grecji. Stworzył dzieła, które były punktem odniesienia dla kolejnych pokoleń poetów i teologów. Flawiusz był żydowskim historykiem, mieszkającym w Rzymie w pierwszym wieku naszej ery. Przy poniższym opracowaniu posłużyłem się następującymi tekstami: Hezjod — „Theogonia” (T), „Tarcza Heraklesa” (TH), „Prace i Dni” (PiD) oraz Józef Flawiusz: „Dzieje Dawnego Izraela” (DDI).

Dzeus przedstawiany jest przez Hezjoda jako bóg burzy, pan niebios. *„Dzeus, ojciec, co rządzi na niebie: dzierży piorun i grzmot”* (T 71), *„Trzęsie się ziemia szeroka, gdy on piorunem uderza”* (T 458), *„Dzeus, co chmury gromadzi, co lubi pioruny”* (PiD 53-54). Dzeus ma władzę nad zjawiskami atmosferycznymi: *„Dzeus (...) deszcz spuści”* (PiD 489), *„deszcz Dzeusowy”* (PiD626), jest także panem pór roku (PiD 564 — 565). W pismach Józefa Flawiusza atrybuty boga nieba i burzy należą do Jahwe: *„Wtedy, podczas gdy wszędzie wokół panowała piękna pogoda, zwałił się na nich gwałtowny wicher niosąc ze sobą ulewny deszcz, zatrwożyły ich nagle błyskawice i padły z przestworza pioruny na znak, że oto przybył do Mojżesza Bóg, łaskawy dla jego próśb”* (DDI 3,79-82), *„I rzucił Bóg grom na miasto, i spalił je, wraz z mieszkańcami, do szczętu (...)”* (DDI 1,203), *„Skoro tylko wojsko egipskie znalazło się w łóżysku morza, na powrót zawarła się topiel morska, wichrem gnanyymi falami wałąc się na Egipcjan; z nieba spłynęły strumienie deszczu, przetoczył się ciężki grzmot, trysnęła błyskawica, uderzyły pioruny”* (DDI 2,343-344). Wybór potopu jako kary wymierzonej ludzkości nie jest przypadkiem. Po jej zakończeniu Jahwe obiecuje nie zalewać więcej ludzi nadmiarem wody z nieba, nawet *„jeśli będę jeszcze kiedy wzniecał burze”* (DDI 1,101-102). Nawiązanie do burzy znalazło swój wyraz w zdobieniach na szacie arcykapłana kultu Jahwe, *„owoce granatu wyobrażają na niej błyskawice, a dźwięk dzwonek przedstawia gromy”* (Dzieje 3,184). Jahwe przedstawiany jest u Flawiusza jako bóstwo burzy wielokrotnie, m.in. wspiera Izraelitów w bitwie błyskawicami i gromami (DDI 5,60-61; 5,205-206; 6,27-28), burzą okazuje swoje niezadowolenie z pomysłu ustanowienia króla nad Hebrajczykami (DDI 6,91-92), zsyła deszcz (DDI 14,22; 15,425; 18,285).

Panowanie nad zjawiskami atmosferycznymi wiąże się z decydowaniem o pomyślności w rolnictwie: *„Władca Olimpu sam plonu godnego użyczy”* (PiD 474). *„A Bóg natychmiast począł zsyłać deszcze i przywracać ziemi płodność, wyzwalając ją z pęt suszy; i znowu rozkwitła kraina hebrajska”* (DDI 7,294 — 297, podobne: DDI 8,319 oraz DDI 9,47).

Zeus z dziećmi w Muzeum Watykańskim

Władza nad niebem dla Dzeusa i Jahwe jest źródłem wszechwiedzy, co wydaje się poniekąd naturalne, bo trudno ukryć cokolwiek przed bogami, którzy spozierają na ludzi zza chmur. Hezjod daje temu wyraz w następujących słowach: *"Wszystko widzi Dzeusowe oko i wszystko rozumie"* (PiD 267), *"Dzeus wieczne zamysły znający"* (T 550). Te same zdolności Flawiusz przypisuje swemu bogu: *"Bóg, Ojciec i Pan wszechrzeczy, który wszystko widzi"* (DDI 1,20) zna myśli zanim zostaną wypowiedziane (DDI 6,230).

Obaj groźni bogowie, przed których spojrzeniem nie może nic się ukryć, stali się doskonałymi sędziami, uzupełniającymi zawodną ludzką sprawiedliwość. *"Dzeus wymierza sprawiedliwość"* (PiD 239), podobnie czyni Jahwe: *"Nikczemnicy są prześladowani przez Boga, który nie przeocza żadnego człowieczego czynu, jeno dobrym udziela dobra, a na złych rychłą zsyła karę"* (DDI 6,307), *"Z tych wydarzeń poznać można, jak niezawodnie czuwa Bóg nad ludzkimi sprawami, jak miłuje dobrych, a złych nienawidzi i wytraca do szczętu"* (DDI 8,314), *"(...) jeśli zaś dokonają tej zbrodni, nie będzie takiej kary, jakiej nie zesłałby Bóg na bratobójców, gwałcicieli Jego opatrności, wszędzie obecnej, przed którą żaden czyn — czy to na pustkowiu dokonany, czy w mieście — ukryć się nie może, albowiem gdziekolwiek znajduje się człowiek, tam — należy o tym pamiętać — jest i Bóg"* (2,23-25).

Dzeus i Jahwe są ojcami ludzi (T 45-50 oraz DDI 2,152 i 4,262). Swą ojcowską władzę sprawują między innymi za pośrednictwem ziemskich władców, stąd i Dzeus i Jahwe namaszczają królów: *"od Dzeusa są królowie"* (T 96), podobnie Flawiusz daje wielokrotnie wyraz przekonaniu, że Saul, Dawid, Salomon, a także inni władcy tron zawdzięczają Jahwe (DDI (6,49-55; 7,93-95; 7,277; 8,2; 8,273).

Dzeusa i Jahwe łączy podobieństwo charakterologiczne. Obaj są porywczy, nieprzewidywalni, gwałtowni jak burza. Dzeus rzuca błyskawice z sercem przepelnionym gniewem (T 687 — 693), kipi w nim straszna złość na Prometeusza (T 560). Bogu Jahwe także zdarza się popaść w pochmurny nastrój (DDI 2,303).

Są władcami przeznaczenia. Józef Flawiusz pisze: *"(...) Beniaminowi przydarzyć się może to tylko, co nań Bóg zesła, zrządzenie Boże zaś osiągnie go zawsze, nawet przy ojcu"* (DDI 2,116), *"wtedy okazał Bóg, że niczym są wszelkie ludzkie zabiegi, a wszystko co on postanowi, osiąga pomyślny wynik"* (DDI 2,222). Hezjod podobną myśl ujmuje następująco: *"Tak to nie można nigdy uniknąć Dzeusowych zamiarów"* (PiD 105).

Mając pełnię władzy bogowie nieba kreują ludzkie losy zgodnie ze swoim kaprysem. Jahwe *"mocen jest zarówno słabość zamienić w potęgę, jak i te tłumy niezmiernie skazać na bezsilność"*

(DDI 2,333), "mocen jest zarówno zubożyć bogatych jak i wzbogacić biedaków" (DDI 4,117). We władaniu Dzeusa i Posejdoną jest "wszelkie zło oraz dobro" (PiD), Dzeus wywyższa i Dzeus poniża (PiD 5-8), "Różnie się czasem odmienia myśl Dzeusa, co dzierży egidę, ciężko ją bywa pojąć ludziom, co śmierci podlegli" (PiD 484), "przy Dzeusie jest zazdrość, gniew, zwycięstwo" (T 383 – 388). Bogowie mają swoich ulubieńców, którzy mogą liczyć na ich szczególne względy, są nimi np. Dawid (DDI 7,109-110) i Herakles (TH 338).

Obu bogom przydarzają się postęпки, które trudno nazwać inaczej niż złościwością. W przypadku Jahwe jest to na przykład pomieszanie języków budowniczym wieży Babel. Dzeus w złościwością nie pozostaje daleko w tyle. Między innymi sprowadził na świat nieszczęścia, posługując się przy tym niczego nieświadomą Pandorą. W tym miejscu warto zauważyć, że w obu mitologiach kobieta jest źródłem „całego zła”, co można tłumaczyć zarówno wspólnym rdzeniem kulturowym greckiej i hebrajskiej tradycji, jak i archetypicznym przeczuciem, immanentnym dla ludzkości.

Porównanie cech Jahwe i Dzeusa skłania do uznania, że są to bogowie, którzy pełnią te same funkcje w swoich systemach religijnych. Są gromowładnymi bogami nieba, kreatorami przeznaczenia, ojcami ludzi, sędziami. Są też porywcy i nieprzewidywalni. Interesujące wydaje się zagadnienie powiązań między nimi – czy jest to kwestia zbieżności wynikłej z roli bóstwa burzy/nieba, czy też efekt wpływu silnej kultury greckiej na myśl hebrajsko-żydowską? Za tym, że Grecy odcisnęli ślad na tradycji judeochrześcijańskiej przemawiają greckie wtręty w chrześcijaństwie. Jednym z nich jest z dużym prawdopodobieństwem walka Lucyfera z Bogiem, której na próżno szukać w Starym Testamencie, a która być może jest echem starcia Dzeusa i Tyfona. Innym jest motyw podwójnego ojcostwa. W mitologii greckiej zjawiają się herosi, którzy mają dwóch ojców: ziemskiego i boskiego. Nie zna takiego rozwiązania Stary Testament, jednak Nowy już tak. Greckie ślady w chrześcijaństwie pokazują jak silny był ówczesny wpływ myśli helleńskiej i pozwalają zapytać, czy w równym stopniu oddziaływał on kilka wieków wcześniej w okresie powstawania ksiąg Starego Testamentu? Pytanie to zyskuje mocne uzasadnienie w słowach Józefa Flawiusza, który, przytacza następującą wypowiedź zarządcy biblioteki aleksandryjskiej o Żydach: "zarówno oni, jak i my, czcimy Boga, Stwórcę wszechrzeczy Zeusa (...)" (DDI 12.22).

Zobacz także te strony:

[Bogowie olimpijscy. Wywiad z religioznawcą Walterem Friedrichem Otto](#)

[Wyższość mitologii grecko-rzym](#)

[Dziedzictwo Greków i Rzymian](#)

Maciej Mikurda

Socjolog, perypatetyk, wrocławianin. Za dnia ciężko pracuje na wodę i chleb, nocami chodzi i rozmyśla. Uczestnik projektu [kpwpw](#).

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 18-08-2011)

[Oryginał.](#) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2138>)

Contents Copyright © 2000-2011 Mariusz Agnosiewicz

Programing Copyright © 2001-2011 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach

komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl